

Цобенко О. В.,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови № 1
Одеської національної морської академії

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «ЮВЕЛІРНІ ПРИКРАСИ» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню лексико-семантичного поля «ювелірні прикраси» на матеріалі англійських тлумачних словників. У роботі визначено поняття лексико-семантичного поля та проаналізована семантична структура англійських номінацій ювелірних прикрас.

Ключові слова: лексико-семантичне поле, семантична структура, номінація.

Одним із пріоритетних завдань сучасної семасіології є вивчення лексичного складу мови за лексико-семантичними полями та визначення семантичної структури лексеми і лексико-семантичного варіанта [2, 72].

Незважаючи на численні роботи, присвячені розглядові даного питання на матеріалі різноманітних груп лексики, недостатньо дослідженою залишається так звана конкретна лексика, до якої належать і номінації ювелірних прикрас.

Метою даного дослідження є аналіз семантичних особливостей словникових дефініцій конститuentів лексико-семантичного поля (далі – ЛСП) «ювелірні прикраси» в англійській мові.

Під ЛСП розуміємо парадигмальне об'єднання лексичних одиниць певної частини мови за спільністю інтегрального компонента значення або ж архісеми [2, 281]. Отже, одним із критеріїв виділення того чи іншого поля є наявність спільної семантичної ознаки, яка об'єднує всі одиниці поля та як правило виражається лексемою з узагальнюючим значенням [4, 380], у ролі якої у нашому випадку виступає лексема *jewellery*.

Матеріалом семасіологічного дослідження англійських номінацій ювелірних прикрас слугували наступні тлумачні словники англійської мови: *The American Heritage Dictionary of the English Language*, *New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language* та *Webster's New World College Dictionary*. Для складання якомога повнішої картотеки у дослідженні використовувалися також енциклопедичні словники ювелірної справи, а саме: *An Illustrated Dictionary of Jewelry* та *Glossary of Jewelry-Related Terms*.

За матеріалом зазначених тлумачних словників англійської мови загалом було зафіксовано 65 номінаційних одиниць, які позначають ювелірні прикраси (до складу вибірки включалися лише ті семеми, які містять сему на позначення прикрас). Це складає лише 22 %, тобто менше четвертої частини, від наявних 300 одиниць у енциклопедичних джерелах. Таке співвідношення свідчить про те, що енциклопедії реструють набагато більше номінацій за рахунок того, що у них існує чітка і детальна диференціація поняттєвого поля, що відбивається у розмаїтті значень

лексичних одиниць, які називають ювелірні прикраси, в той час, як на рівні повсякденного спілкування всі ці значення підлягають істотному узагальненню. В умовах непрофесійного спілкування мовці віддають перевагу номінаційним одиницям, які відповідають базовим назвам класів об'єктів, тобто лексичним одиницям з нейтральним рівнем конкретності й семантичної маркованості.

За допомогою методу компонентного аналізу було проаналізовано структуру значення досліджуваних номінаційних одиниць на основі їх словникових дефініцій.

Насамперед, розглянемо словникове визначення назви досліджуваного лексико-семантичного поля *jewellery* у тлумачному та енциклопедичному словниках:

«*jewelry – personal ornaments made of precious or base metals and precious or imitation stones*» (9);

«*jewellery – a form of personal adornment (its main purpose is to look appealing)*» (5).

Як бачимо, визначення даних лексикографічних джерел є подібними, оскільки у них зазначаються головні ознаки ювелірних прикрас, а саме: це те, що носить на тілі людини для того, щоб зробити її зовнішність більш привабливою (як *ornament* так і *adornment* мають у своїх визначеннях сему *to add beauty*).

Всі зафіксовані елементарні компоненти лексичного значення відносяться до денотативних сем, тобто тих, які на протилежності конотаційним позбавлені суб'єктивних відтінків (оцінки, функціонально-стилістичної забарвленості тощо) [1, 89], тобто відображають реальні характеристики даного класу об'єктів.

Серед розглянутих денотативних сем виділяємо два типи, а саме: інтегральну сему та диференційні семі.

Інтегральна сема відносить досліджувані номінації до певного класу предметів (ювелірних прикрас) та зафіксована у всіх досліджених словникових дефініціях. Проте, репрезентується вона декількома способами, зокрема за допомогою наступних лексичних одиниць: *a piece of jewellery*, *decorative*, *ornament*, *ornamental*, які в свою чергу відсилають до тлумачення архілексеми *jewellery*, наприклад:

«*pendant – something suspended from something else, especially an ornament or piece of jewelry attached to a necklace or bracelet*» (6);

«*brooch – a relatively large decorative pin or clasp*» (9);

«*locket – a small, hinged, ornamental case of gold, silver, etc., for holding a picture, lock of hair, etc.: it is usually worn suspended from a necklace or chain*» (8).

Другим способом репрезентації архісеми у розглянутих визначеннях є віднесення певної номінації до даного класу об'єктів через зазначення функції, наприклад:

«*necklace – a string of beads, jewels, etc. or a chain of gold, silver, etc., worn around the neck as an ornament*» (6);

Слід зазначити, що віднесення предметів опису до певного номінативного класу є однією з особливостей тлумачних словників, які орієнтовані на так званого «наївного» носія мови, оскільки це полегшує сприйняття тлумачення слів користувачам, апелюючи до їхнього власного досвіду і показуючи функціональний зв'язок цих предметів із дійсністю [3, 47].

Останнім способом репрезентації архісеми у словникових визначеннях є віднесення досліджуваних номінацій до аналізованого номінативного класу за допомогою гіперонімів:

«*girandole* – a pendant or earring with small stones grouped around a larger one» (9);

«*choker* – a necklace that fits closely around the neck» (6).

В свою чергу, у словникових тлумаченнях зазначених гіперонімів обов'язково присутня архісема належності до ювелірних прикрас.

Що ж стосується **диференційних сем**, виокремлених у процесі аналізу, то вони у свою чергу поділяються на декілька груп. За тим, що вони відображають, виділяємо описові та відносні семи.

Описові семи відображають власні характеристики ювелірних прикрас, такі як зовнішній вигляд та матеріал, з якого вони вироблені. Перша із вказаних сем – **сема зовнішнього вигляду** – містить дві гіпосеми, а саме: *гіпосему розміру* та *гіпосему форми* прикраси. Домінуючою ознакою ювелірних прикрас, відображеною у словникових тлумаченнях, є їхня форма, яка зазначена більш ніж у половині визначень. Дана гіпосема репрезентується за допомогою таких лексичних одиниць, як *shaped like / in the shape of*, як, наприклад, у тлумаченнях наступних різновидів булавки та персня:

«*bodkin* – an ornamental hairpin shaped like a stiletto» (9).

Іноді ця сема знаходить своє вираження за допомогою прикметників, які позначають форму, як у визначенні сережок-кілець:

«*hoop* – a circular, ringlike earring» (9).

Більш складний та специфічний дизайн деяких прикрас знаходить своє вираження у розгорнутому описові їхньої форми, наприклад:

«*gimmel* – a ring formed of two or more interlocked circlets» (8).

Отже, спосіб та розлогість опису форми ювелірних виробів у словникових визначеннях залежить від специфіки дизайну даних прикрас.

Друга складова семи зовнішнього вигляду у структурі значення англомовних номінацій ювелірних прикрас позначає їхній розмір. Дана гіпосема в основному знаходить своє вираження за допомогою прикметників *large / small* і її наявність у складі словникових дефініцій також залежить від особливостей вигляду тієї чи іншої прикраси у порівнянні з іншими:

«*cameo* – a small medallion with a profiled head in relief» (8);

«*sleeper* – chiefly British: a small earring or stud worn to keep the hole of a pierced ear from closing» (9).

Серед описових сем у структурі значення досліджуваних номінативних одиниць виділяємо також **сему матеріалу**, яка зазвичай відображає те, з чого зроблена та чи інша прикраса.

Як і попередня сема зовнішнього вигляду ювелірних прикрас, зазначена сема матеріалу містить дві гіпосеми.

Одна з них репрезентує традиційний матеріал для виготовлення ювелірних виробів – коштовне каміння та дорогоцінні метали і є домінуючою серед проаналізованих словникових визначень (31% із 35%), наприклад:

«*wedding ring* – a ring, typically a band of gold, platinum, etc., given by the groom to the bride during a wedding ceremony; also, such a ring often given to the groom by the bride» (8);

«*crown* – an ornamental circlet or head covering, often made of precious metal set with jewels and worn as a symbol of sovereignty» (6).

У випадку із дефініцією англомовного найменування біжутерії зустрічаємо зазначення використання недорогих металів та імітацій коштовного каміння на протигагу справжнім ювелірним виробам:

«*costume jewelry* – jewelry made from inexpensive metals and imitation or semiprecious stones» (8).

Проведений компонентний аналіз словникових визначень номінацій ювелірних прикрас в англійській мові виявив домінування відносних сем у структурі значення досліджуваних одиниць.

Відносні семи відображають зв'язки ювелірних виробів із іншими об'єктами (як правило, особами, що їх носять) у просторових, суб'єктних та функціональних відношеннях. Отже, виділяємо сему місця носіння прикраси, сему способу носіння, сему використання ювелірного виробу та сему суб'єкта носіння.

Перші із зазначених компонентів значення досліджуваних одиниць – **сема місце носіння** та **сема спосіб носіння** відображають просторові відношення ювелірних прикрас. Сема місця носіння є досить поширеною у словникових тлумаченнях та зустрічається майже у 40% дефініцій.

Проаналізовані словникові визначення досліджуваних назв при зазначенні місця носіння певної прикраси вказують на відповідну частину тіла людини – шию, руки, пальці тощо. Наприклад:

«*bracelet* – an ornamental band or chain worn around the wrist» (8);

«*anklet* – something (as an ornament) worn around the ankle» (6).

Що ж стосується семи способу носіння, то це значення знаходить своє вираження за допомогою прислівників чи дієприслівників та зустрічається порівняно рідко у досліджених дефініціях (11%), наприклад:

«*earring* – a ring or other small ornament for the lobe of the ear, either passed through a hole pierced in the lobe or fastened with a screw or clip» (9).

Наступною семою, розглянутою у дослідженні є **сема суб'єкту носіння**, яка називає людину чи групу людей, яким притаманно носити певні прикраси. Оскільки більшість ювелірних виробів призначена для носіння жінками, це не могло не відобразитися у словникових визначеннях відповідних номінацій. Так, зокрема, подібну сему зустрічаємо у наступних прикладах:

«*barrette* – a small bar or clasp for holding a girl's or woman's hair in place» (6).

Як бачимо, ця сема частіше зустрічається у тлумаченнях різних шпильок для волосся, оскільки вони є суто жіночими прикрасами. Цікавим є те, що у дефініціях прикрас, які носяться як чоловіками, так і жінками (персні, сережки, браслети тощо), ця сема відсутня.

У визначенні весільної обручки зазначається, що молодята обмінюються такими каблучками під час весільної церемонії:

«**wedding ring** – a ring of metal (as gold) given by the groom to the bride during the wedding service; also : a similar ring given by the bride to the groom in a double-ring service» (9).

Деякі із прикрас є регаліями очільників різних церков, що також відображено у словникових дефініціях відповідних номінацій, як, наприклад, у визначенні папської тіари:

«**tiara** – 1. a 3-tiered crown worn by the Pope» (8).

Остання із відносних сем, зафіксованих у структурі значення досліджуваних номінаційних одиниць, є **сема використання** ювелірних прикрас. Зазначимо, що аналізована сема використання є найчастотнішою із всіх виокремлених сем та зустрічається у більш ніж половині із словникових дефініцій ювелірних прикрас. Вона у свою чергу містить декілька складових – гіпосем, що відображають певну сферу призначення прикрас.

Перша із них – гіпосема функції прикрашання виконує роль інтегральної ознаки, за якою певна номінація відноситься до класу ювелірних прикрас, наприклад:

«**chain** – a set of links, often of precious metal and with pendants attached, worn as an ornament or symbol of office» (8).

Друга із виділених гіпосем відображає суто функціональне призначення прикраси як елементу одягу, зовнішнього вигляду людини тощо. Серед прикладів наведемо наступні визначення:

«**hatpin** – a long, ornamental pin for fastening a woman's hat to her hair» (9);

«**fibula** – an often ornamented clasp or brooch used in ancient Greece and Rome to fasten clothing» (6).

Остання гіпосема, що міститься у семі використання, відображає символічне призначення ювелірних виробів. Сюди зараховуємо зазначення використання прикрас у якості оберега:

«**charm** – a small ornament worn on a bracelet or chain to ward off evil or ensure good fortune» (9).

До цієї групи номінацій належать також ті найменування, у словникових визначеннях яких наводяться соціальні функції, що їх знаменує та чи інша прикраса. Так, корона *crown* є символом правителя країни, а корона перів *coronet* позначає, що її носій є людиною аристократичного походження, хоча і рангом нижче, ніж король:

«**crown** – a circlet or headdress, often of gold and jewels, worn by a monarch as an emblem of sovereignty» (6);

«**coronet** – a small crown worn by princes and princesses and by other nobles below the rank of sovereign» (9);

Гіпосема символічного призначення міститься у дефініціях таких прикрас, як перстень та його різновиди, наприклад:

«**ring** – a small, circular band of metal, etc., esp. of precious metal, often set with gems, for wearing on the finger as an ornament or a symbol of betrothal, marriage, etc» (9);

«**claddagh** – an Irish design (as on a ring) of two hands holding a crowned heart that symbolizes friendship, loyalty, and love» (9).

Отже, компонентний аналіз досліджуваних словникових дефініцій показав, що до структури значення англійських номінацій ювелірних прикрас входять описові та відносні семи. Перші відображають розмір, форму ювелірних прикрас та матеріалу, з якого вони виготовлені. Другі позначають місце носіння прикраси, спосіб її носіння, суб'єкта носіння та використання.

Подальше дослідження ЛСП «ювелірні прикраси» є перспективним з точки зору аналізу етимології його конститuentів та їхнього функціонування у мовленні.

Література:

1. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712 с.
2. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – 2-е изд., дополненное – М.: Большая Российская Энциклопедия, 2002. – 709 с.
3. Webster's New World College Dictionary. – Cleveland: Wiley Publishing, Inc., 2010. – 1536 p.
4. An Illustrated Dictionary of Jewellery // <http://www.allaboutjewels.com>
5. Попова З.Д., Стернин И.А. Лексическая система языка. – Воронеж: Издательство Воронежского университета, 1984. – 148 с.
6. The American Heritage Dictionary of the English Language. – Boston: Houghton Mifflin Company, 1976. – 1550 p.
7. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – Danbury, 1993. – 1216 p.
8. Фрумкина Р.М. Психолінгвістика. – М.: Academia, 2001. – 317 с.
9. Glossary of Jewelry-Related terms // <http://www.en.wikipedia.org>

Цобенко О. В. Лексико-семантическое поле «ювелирные украшения» в английском языке

Аннотация. Статья посвящена исследованию лексико-семантического поля «ювелирные украшения» на материале англоязычных толковых словарей. В работе определено понятие лексико-семантического поля и проанализирована семантическая структура англоязычных номинаций ювелирных украшений.

Ключевые слова: лексико-семантическое поле, семантическая структура, номинация.

Tsobenko O. Lexical semantic field «jewellery» in the English language

Summary. The article is dedicated to the investigation of the lexical semantic field «jewellery» on the basis of English explanatory dictionaries. The notion of lexical semantic field is determined and semantic structure of English jewellery nominations is being analyzed in the article.

Key words: lexical semantic field, semantic structure, nomination.